

Štó nam woprawdže pomha?

**Tak přistupmy z dowěru k trónej hnady,
zo bychmy smilnosť dóstali
a hnadu namakali tón čas,
hdyž budže nam pomocy trjeba.**

Hebr 4,16

Nichtó njeje bjez zmylka! Tuta sada je jako přisłowo w našej řeči znata a wšitcy jej zawěsće přihłosuja. Kóždy čini zmylki, druhdy su jenož małe, druhdy pak tež wjetše a hórše. Małe zmylki so zwjetša spěšnje zaso zabudu. Za wjetše pak dyrbymy so někak zamołwić. Normalnje njeje tole žadyn problem. Hdyž smy něšto skóncowali, móžemy hódnotu tajkeje škody narunać abo kupimy cyle jednorje samsnu wěc znowa. Češo hižo je, hdyž smy wosobinsku dopomnjenku druhého čłowjeka bjez wotpohlada zničili. Tu njemóžeš tak jednorje narunać. Husto w tajkim padže jenož pomha, zo prosyš sprawnje wo wodaće a slubiš, zo budžeš přichodny raz kedźbliwiši.

My wšitcy pak wěmy, zo móžemy druhdy tež do hubjeného položjenja přińć, z kotrehož njemóžemy so hnydom zaso wuswobodzić. Na příklad hdyž smy druhého čłowjeka tak zranili, zo počerpi wonkownje abo nutrkownje wulku škodu. To njemóžeš zapłaćić. W tajkich padach ma towaršnosť druge puće za zarunanje. Za to mamy na příklad jastwa w našim kraju. W nich chł-

stanski čas jenož njewotsedziš, zo by dowidzał, zo sy wulki zmylk zworał, ale tež zo by za swoju winu pokućil.

Jako wěriwi křescenjo wěmy skónčnje, zo tež husto napřečo Bohu wopak jednamy. Činimy wěcy, wo kotrychž poprawom wěmy, zo su wopačne a zo njewotpowěduja našemu žiwjenju jako stworjenje žiweho Boha.

My njemóžemy swoje njesutki woprawdže wotplaćić. W starym Israelu pak mějachu móžnosť, sej wodaće wot Boha wuprosyć. Kóždy móžeš do templa w Jerusalemje hić a tam za swoju winu zwěrjo woprować. Přidatnje woprowaše wyši měšnik kóždy lěto na wulkim dnju wujednanja zwěrjo za cyły lud a wšitke njeznate zmylki Israelitow. Jenož na tutym dnju zastupi wyši měšnik tehodla do małeje zadnjeje rumnosće w templu, kiž mjenowaše so Najswjećiše.

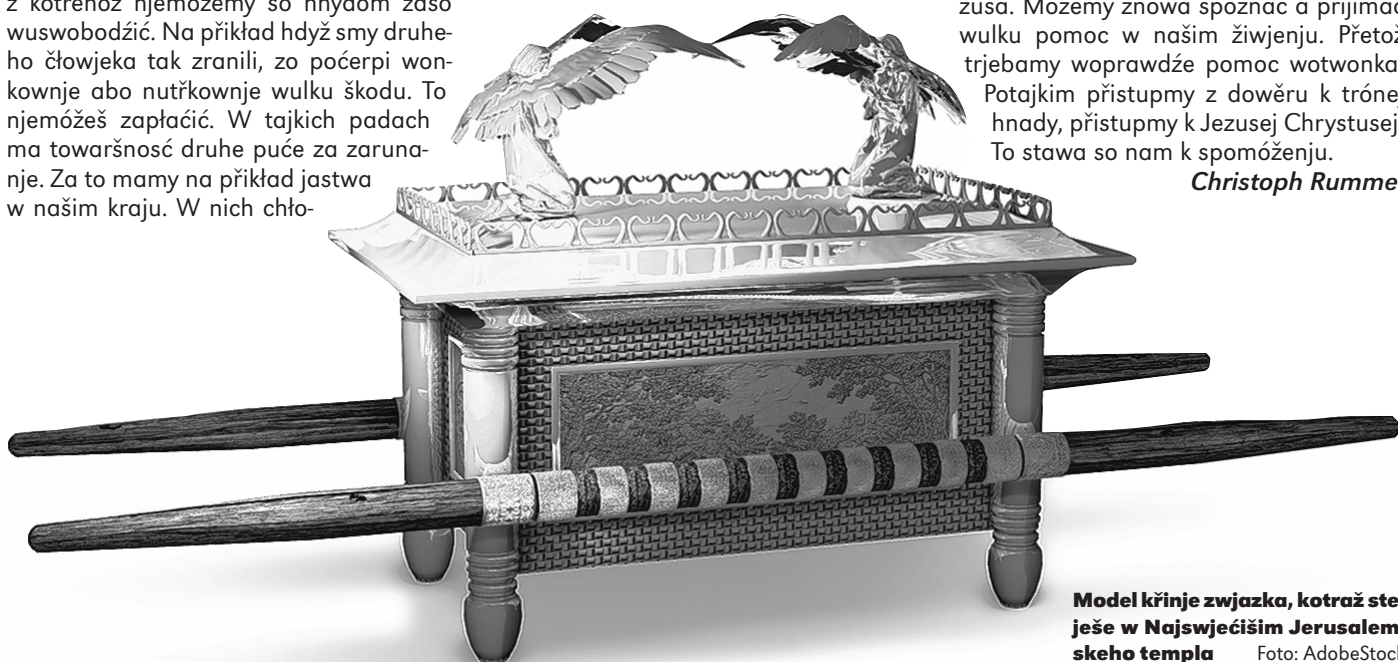
W dospołnje čmowej rumnosći steješe křinja zwjazka z taflomaj Božich kaznjow. Tuta křinja plaćeše jako trón Wšehomócného, jako sydło njewidžomného Boha na

zemi. Na nju popryska wyši měšnik krej woprowaného zwěrjeća. Na tajke wašnje zmóžni so cytemu ludej wodaće hrěchow a kóždy smědžeše wolóženy domoj hić. Ale jenož na tutym dnju. Na přichodnym dnju lisćina zmylkow a hrěchow hižo znowa rosćeše. Tehodla dyrbyeše wyši měšnik tajku proceduru kóždy lěto znowa wospletować.

Z Jezusom je so to zasadnje změniło. Wón je jako wopor za nas wšitkich zemrěł. Wón je so zwólniwy za nas na křižu woprowať a swoju krej přelať, zo by nas wuswobodził a wumóhł wot našich zmylkow a hrěchow. Přeco zaso móžemy so na Jezusowy wopor počahować a wo wodaće prosyć. Tehodla napomina nas list na Hebrejskich w Nowym zakonju doraznje: „Tak přistupmy z dowěru k trónej hnady, zo bychmy smilnosť dóstali a hnadu namakali tón čas, hdyž budže nam pomocy trjeba.“

Nětko mamy hišće nimale štyrceći wšědných dnjow a šěsć njedželow, na kotrychž spominamy wosebje na wopor Jezusa. Móžemy znowa spóznać a přijimać wulku pomoc w našim žiwjenju. Přetož trjebamy woprawdže pomoc wotwonka. Potajkim přistupmy z dowěru k trónej hnady, přistupmy k Jezusej Křystusej! To stawa so nam k spomóženju.

Christoph Rummel

Model křinje zwjazka, kotraž steješe w Najswjećišim Jerusalemskeho templa Foto: AdobeStock

Póstnicy – wjesoly swjedzeń do póstneho časa

Lube džěci, w pěstowarnjach a šulach, w městach a na wjeskach swjeća ludžo spočatk měrcy póstnicy. Wosebje džěci lubuja tutón swjedzeń, wšako móžeja so předrasć a pyšić, kaž so jim lubi. Tak campruja na tutym dnju lući piraća, princesny, cowboyjo, žabki abo matrozojo po hasach. Wšudže je

wupyšene z balonami a powětrowymi hadžicami.

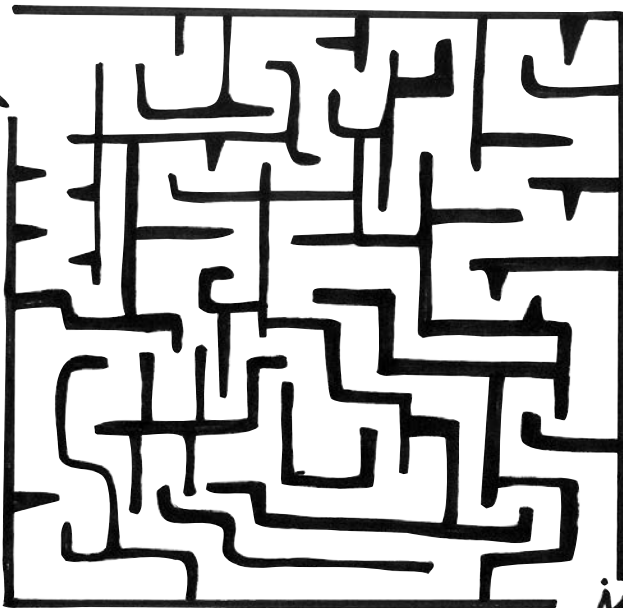
Džěci hraja lóštne hry a podawaja so do kraja fantazije. Hdys a hdys zaklinči spěw: „Džensa džemy zaso camprować“.

Ale wěšće wy, čehodla so póstnicy tak wjesele swjeća?

Póstnicy – tež karnewal mjenowane – su swjedzeń, kotryž so sydow tydženjow do jutrow přez wjacore dny swjeći. Swjedzeń zwisuje z póstnym časom. W dojutrowných tydženjach posća so wosebje katolscy wěriwi slódkosćow, mjaso a alkoholických napojow. Je to tež čas ćichosće. Dis-

koteki maja začinjenje a nchtó njechodźi na reje. W tutých tydženjach spominaja křescenjo na ćerpjenje Jezusa Chrystusa, prjedy hač je jutry swjedzeń zrowastaća.

Ale prjedy hač so póstny čas započnje, chcedža ludžo hišće raz tak prawje wjeseli być.

Rys: Maria Wirthech

Maria Wirthech

Sym wam mały labyrint namolowała. Namakaće puć, kotryž dyrbi holca hić, zo by k swojemu kostimej dóšla?

Wo wojerskich pomnikach

Wojerski pomnik w Hodźiju Foto T. Malinkowa

Štwórtk, 14. měrcy, w 19.30 hodź. přednošuje Julian Nyča, slawist a kulturnowědnik, w Budyskim hosćencu „Wjelbik“, Žitna 7, na temu „Horjekach je wótčny kraj!“ – wopomnjenka kultura w dwurěčnej Łužicy po Přrěnej swětowej wójnje“. Přednošk budže w serbskej rěči, zastup je darmotny. Wšitkich zajimcow wutrobnje přepróšuje **stawizniska sekija Maćicy Serbskeje**

Wo serbskosći wosady

Před 400 lětami je so Michałska wosada za ewangelskich Serbow ze wsow wokoło Budyšina založila. Što je wot tuteho serbskeho namrěwstwa zwostało? Drasta je so hižo do lěta 1900 wotpožila a rěč je so w dalokej měrje pominyła. Přiwšěm su so někotrežkuli swědky serbskosće w Michałskej cyrkwi a we wosadnych wsach zdžerželi. Tute předstaja Trudla Malinkowa na wosadnym wječorku, kiž wotměje so štwórtk, 21. měrcy, w 19.30 hodź. na Michałskej farje w Budyšinje na temu „Na serbskich slědach – kołojězba po Michałskej wosadze“. Přednošk budže w němškej rěči, zastup je darmotny.

Michałska wosada

Kable, kiž zwjazuja

Štóż pod moje pisanske blido pohlada, so stróži. Na blidže wuhlada ličak a tutón je ze wšěch stron z čornými a běłými kablemi zwjazany. Mnozy mojeje generacije

Kable zmóžnja zwisk ze swětom. Foto: P. Wirth

(*1940) nimaja zajim, so z nowej techniku zaběrać. Hač při tym tež trochu bojsoće pódla njeje? Njebě tež mi lochko, so do wšelkich programow zanurči. Kajke zžo: Hdyž dale njewěm, pomha mi džowka.

Kable zwjazaja wšelke aparaty z ličakom a z tym zmóžnja, zo tón wšě nadawki zdokonja. Hdyž ličak prawje njezdžěta, dyrbiu spytać, problem rozrisać. K temu trjebaš sćerpliwość. Hustodosć zaleži na zwjazowacých kablach, kiž prawy kontakt nimaja. Hdyž so mi po dlěšim pytanju zešlachći, zmylk namakać, je moje wjesele wulke.

Kable zwjazaja mje z cyłym swětom. To so džiwáš, so sy we wokomiku na přikład w Budyšinje a slyšiš Serbski rozhłós abo widžiš Wuhlado. Sym džensa hišće fascinowany, hdyž so z lubými po cyłej Němskej per skype widžu a so z nimi dorěčeć móžu. To wšo je přez kable pod pisanskim blidom móžno.

Trjebam tutón zwisk, druzy zaso jón nje-

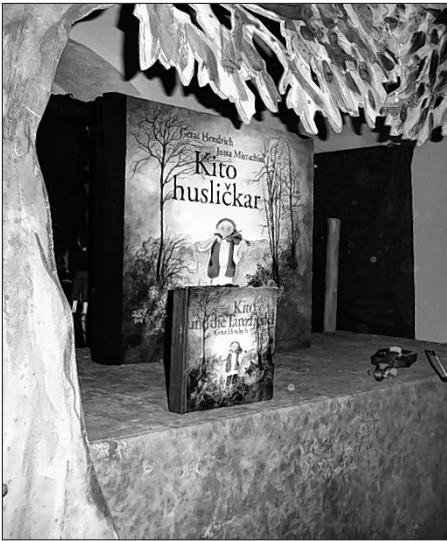
rodža. Wězo mamy tež telefon a smartfon. Njebych chcył bjez tutých aparatow ze wšelkimi kablemi być. Su za mnje wulke wužadanje. Mam so z nimi aranžować a přeco zaso nowe situacije zmištrować.

Hižo su zwiski mjez aparatami přez kablów. Haj, tež kable pod mojim pisanskim blidom budu so poněčim zhubić. Stajnje so nowe produkty wuwijawa. Njemóžu sej na přikład předstajić, kak so na mały stick cyłe biblioteki składować hodža. Wobrazy z fotoaparata su we wokomiku na ličaku, chiba hižo druhdže na swěće.

Džiwam na to, zo přez kable swětej mało wo sebi přeradžu. Ale je mi jasne, zo je wo mni wjace znate, hač je mi lubo. Je mi pak tež styskno, hdyž čitam, kajke hłuposće někotři na přikład přez facebook do swěta sćelu. Mamy džensa wulkotne móžnosće so skontaktować. Wužijmy je za dobre!

Pawoł Wirth

Džěłarnička serbskich Bjesadow w Hodźiju

Knih Gerata Hendricha bě předłoha za hru.

Sobotu, 2. februara, běchu sobustawojo serbskich ewangelskich Bjesadow a dalši zajimcy na džěłarničku do něhdyšeje cyrkwiskeje šule w Hodźiju přeprašeni. Serbski superintendent Jan Malink witaše na štyrceci wopytowarjow, kiž přińdžechu z Hodźijskeje, Bukečanskeje, Rakečanskeje a Wojerowskeje wosady kaž tež z městow Biskopiec a Budyšina.

W nutrnosti skedźbni farar Malink na to, zo spomina so 2. februara – 40. dzeń po hodžoch – na předstajenje Knjeza w templu. Po cyrkwinskej protyce skónči so z tutym dnjom hodowny čas. Swěčki a hwězdy so zaso zrumuja. Swětłósć Božeho naroda pak dale wuprudža a dawa nam orientaciju do přichoda.

Klankodźiwadlowe předstajenje

Na sydomdzesat džěci a staršich móžeše potom Madleńka Šotćic, zamołwita za serbske inscenacije Němsko-Serbskeho ludoweho džiwadła, we wosadnej žurli na předstajenje klankodźiwadła witać. Dži-

Budyšcy džiwadźelnicy předstajichu hru „Kito husličkar“.

wadźelnicy z Budyšina předstajichu hru po džěćacej knize Gerata Hendricha „Kito husličkar“. Holca-jahodkarka bě Kitej, syn nej lěsneho džěfačerja, małe huslički darja. Z nimi měješe hólce wšelake dyrdomdejske dožiwjenja. Wón spózna, zo móže hudźba čłowjekow zakuzlać, zo móže nad nimi wulku móc wukonjeć, zle mocy přewinyć a wšo na dobro změnić.

Džěci hru kedźbliwje scěhowachu, bojachu so z Kitom a wjeselachu so potom nad zbožownym kóncom. Ze sylnym přikleskom so wšitcy hrajerjam džakowachu.

Mjeztym běštaj Pittermanec mandželskaj w pódlanskej rumnosći kofej a tykanc spřihotawojo. Při bjesadze a zhromadnym spěwanju ludowych spěwow so čas spěšnje miny.

Wo serbsčinje online

Dalši programowy dyk bě přednošk Jana Budarja, direktora Załožby za serbski lud. Pod temu „Serbsčinu online nawuknyć“ předstaji wón projekty, kotrež poskićuja

z pomocu interneta móžnosće za nawuknjenje delnjo- a hornoserbsčiny za awto-didaktow, młodostnych a dorosćenych: prawopisna kontrola, serbski online-kurs a digitalne wučbny. Projekty so wot Braniborskeje, Sakskeje a zwjazka financielnje podpěrowachu a so hišće dale spěchuja. Partneraj při realizaciji stej Techniska uniwersita w Drježdźanach kaž tež Serbski institut w Budyšinje a Choćebuzu.

Prašnja poslucharjow pokazachu, zo je tež mjez ewangelskimi wosadnymi zajim za naložowanje nowych móžnosćow při nawuknjenju serbsčiny. Předsyda Serbskeho ewangelskeho towarstwa Mato Krygař so Janej Budarjej wutrobnje za přednošk džakowaše.

Džak wupraji Mato Krygař tež Hodźijskim wosadnym, kiž běchu popołdnje tak rjenje přihotowali. Zdobom přeprasy na přichodne zarjadowanja ewangelskich Serbow: spěwny wječork 24. meje w Rakecach a cyrkwinski dzeń 15. a 16. junija w Budyšinje.

Měrćin Wirth

Referentaj Janej Budarjej (nalěwo) džakowaše so předsyda SET Mato Krygař.

Mjez přihladowarjami džiwadloweho předstajenja na Hodźijskim kantoraće běchu wšitke generacije zastupjene.

Fota: M. Wirth

Hódni wěčnoh wopomnjeća

Tři nowe serbske pomniki w Delnjeje Łužicy

Pomnik Kita Šwjela w Skjarbošcu

Chrobleho delnjoserbskeho fararja Bogumiła Šwjela (1873–1948) znaja ludžo jako teho, kiž je 1912 Domowinu we Wojerecach a 1946 w Delnjeje Łužicy we Wjerbnje sobu založil a kiž je jako jenički serbski duchowny wokoło Choćebuza po nastupje fašistiskeho mócnarstwa dale delnjoserbsce předomat, doniž jemu to cyrkej 1941 njezakaza. Jeho nan Kito Šwjela (1836–1922) je mjenje znaty, byrnjež njebył mjenje wuznamny wojowar za serbstwo. Znajach woběju mjeni hižo jako šuler SRWŠ, dokelž bě wučer Józef Frencl (1909–1991) mi něhdy pokazal zarosćenaj rowaj woběju na Sewjernym pohrjebnišću w Choćebuzu. Kito Šwjela je poslednje lěta w Choćebuzu na dróze Eigene Scholle / Na gruntach bydlil, hdžež smy so jako džěci wjele hrajkali – wězo hišće ničo njewědzo wo wusahowacym serbskim prócowarju. Mi so zda w domje číslo 5, kiž hišće eksistuje.

W Zaspach je so Kito Šwjela 1836 narodil. Wot lěta 2009 je na statoku připrawjena bronzowa tafla, kiž na njeho dopomina. Wospjet domizniskemu towarstwu w Zaspach pisomnje a ertnje namjetowach, tutu jónkrótne pilnu serbsku wosobinu počesćić. Ale traješe a traješe. Jónu rěkaše, zo je w Zaspach hižo dosć pomnikow. Wšako běchu samo wulki bludženk nawalili a pomjatnu taflu přišrubowali, hdžež je něhdy stała stara buda wjesneje

Pomnik Kita Šwjela na nawsy w Skjarbošcu

wohnjowej wobory, w kotrejž su mokre hadžicy sušili. Ale za zaslužneho Serba ničo? Skónčnje su. Samo ministerka Martina Münch z Podstupima bě tehdy na wotkryće tafla přijěla a nowiny pisachu wo podawku. Ale wšak tróšku hinak, hač běch ja wšitko dožiwił.

Sobotu, 3. nowembra 2018, je so Kitej Šwjeli nětkole tež w Skjarbošcu pola Drjowka pomnik stajil, hdžež bě najdlje bydlil a skutkowal. Na sto ludži je k tomu přichwatało.

Iniciatiwu za tajke počesćenje wuwiloj staj do wsy přičehnjenej mandželskaj. Staj na jeho mjeno storčiloj, jako započestaj składnostnje wjesneho jubileja 2016 wjesnu chroniku pisać. Štož staj kusk po kusk zhoniloj a wuslědžiloj, je jeju nimoměry překwapilo. Kito Šwjela je džě 44 lět w Skjarbošcu jako kantor a wučer skutkowal. Wón je basnil, spisowacelil a přeložował, je burow poradžował, sadowcy plahował a bě zaslužbny člon wšelakich towarstwow. Wot lěta 1864 do 1915 je Kito Šwjela swěru kóždy tydžěn delnjoserbsku nowinu redigował, potajkim 51 lět dołho. To drje je jónkrótne w stawiznach nowinarstwa Serbow, Němskeje, Słowjanstwa. Nowiny rěkach w běhu lětdžesatkow Bramborski Serbski Casnik, Bramborske Nowiny a Bramborski Casnik. Bjezdwěla mamy so wosebje tež Kitej Šwjeli džakować, zo maja Serbja najstarše eksistowace nowiny Braniborskeje, džensniši tydžěnik Nowy Casnik. Bych witał, hdy by delnjoserbski Casnik dwójce wob tydžěn do serbskich domow přišoł, ale to je druha mysl.

Za dostojnu swjatočnosť k česći Kita Šwjela 3. nowembra 2018, za wotkryće pomnika na nawsy kaž tež za swjatočne kemše w cyrkwu a swjedženske popoždno w towarstwowym domje mějach wjesnjenje wulki zajim. Najstarši dopominaču so na svojich džědow a wowkow, kotřiž su hišće serbsce rěceli. Mjez hosćimi běchu potomnicy Šwjelic swójby, kiž bydla rozbrojeni po cyłej Němskej a we wukraju. Christian Schwela nosy mjeno swójeho prapradžěda, džěla w Halle w muzeju a měješe wottam sel sobu. Prajach, zo su sławni Halorojo, kiž wón zastupuje, něhdy tež Serbja byli, na čož so směješe. Překwapjaca běše wulka akceptanca serbsko-němskeje dwurěčnosće na tymle dnju. Mějach začišć, zo běchu mnozy runjewon wćipni, kak rěč prjedownikow klinči.

Pomnik Hermana Worchy w Janšojcach

Mjeno wjelelětneho wučerja a kantora w delnjołužiskich Janšojcach Hermana Worchy (1882–1964) hornjołužiscy Serbja

Pomnik Hermana Worchy na Janšojckim kěrchowje

lědma znaja. W septembrje lěta 2013 zarjadowa Janšojcki domizniski muzej wopominanje, na kotrymž so wobdžělich. Zarjadowanje bě derje wopytane. Swójbni a wjesnjenje njeběchu na hudźbnje nadarjeneho muža zabyli. Mějach serbsku knihu sobu, w kotrejž stej spěwaj Worchy wozjewjenej a kotruž jako dar muzejey přewostajich. Za to mi po zarjadowanju pokazachu, hdžež bě něhdy – to rěka krótko do toho hakle wotstronjeny – row Hermana Worchy na wjesnym pohrjebnišću. Rjeknych přítomnym, zo njeměli tola na serbskeho hudźbnika ze swójeje wsy a wosady zabyć, ale jemu na hódny městny pomnik stajić. Póslach jim chwattnje dwurěčny naćisk a wšelake pokiwu, zo njeby po muzejowym zarjadowanju wjele časa zašo.

Tola traješe hišće pjec lět hač do 6. oktobra 2018. Na tymle dnju by serbski wučer, kantor, chronist, chórowy wjednik a komponist měł swóje 136. narodniny. Poswjećenje konsekwentnje dwurěčneho pomnika z małym wobrazom Worchy sta so na jara dostojne wasnje. Janšojcki farar Ingolf Kšenka, Domowinjenje, Janšojcki chór a swójbni Worchy zarjadowanje na pohrjebnišću derje přihatowachu. Na městno hižo zrunaneho rowa stajichu wulki pólny kamjeń. Po jeho wotkryću slědowachu krótkaj přednoškaj a džakowanje iniciatoram a spěchowarjam. ⇨

⇒ Kantorej Worchej běchu rěc a wašnja Serbow wažne naležnosće. Za to zapisaču jeho němscy fašisća 26. septembra 1940 sobu do lisćiny słowjansce zmyslenych serbskich wučerjow, hdžež čitamy: „18. Worch, Hermann, Lehrer, amtiert in Jänschalde“. Wón bě jedyn z 25 zwěšćenych narodnje zmyslenych Hornich a Delnich Serbow, kotřiž mějachu so z Łužicy wusydlić: „... daß diesen aktiven Förderern des Wententums die Möglichkeit für ihre پروwendische Tätigkeit genommen wird, was sich nur durch eine dienstliche Versetzung, und zwar am zweckmäßigsten nach Westdeutschland, der infrage kommenden Personen erreichen läßt.“

Dalši list ze zarjada „Sicherheitsdienst des Reichsführers-SS, SD-Abschnitt Frankfurt/Oder“ z 5. awgusta 1940 na šulski wotrjad Frankfurtskeho knježerstwoweho prezidenta přeradžu hišće wjace: „... Worch, Hermann, geb. 6.10.1882 in Heinersbrück, Krs. Cottbus, wohnhaft in Jänschalde, Krs. Cottbus. W. entstammt einer alten Wendenfamilie und bejaht die Wendenbewegung. Er stellt sich eng an die Seite des wendischen Volkstums und pflegt wendische Lieder und Gesänge. Mit seinem Chor ist er dabei auch an die Öffentlichkeit getreten, was z. B. in der früheren Tschechei gebührend vermerkt wurde. In seinem Unterricht benutzt er auch die wendische Sprache ...“

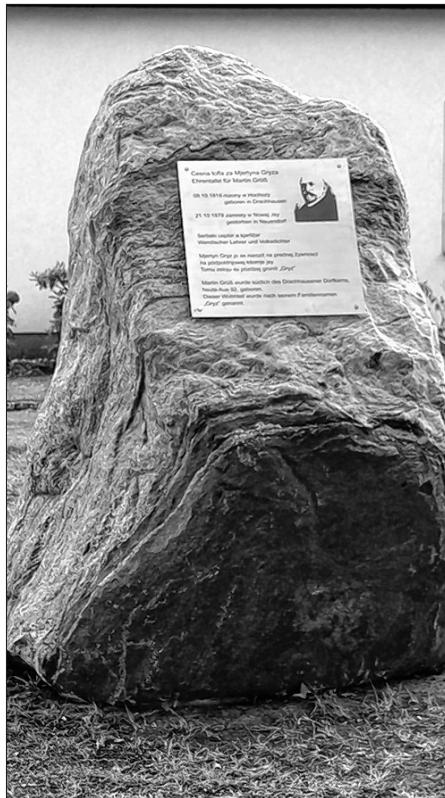
Derje je, zo so na Hermana Worchu njezabudže. Tóžšto fotow ze swójbnymi a znatymi wšak je so zachowało. Wo jeho hudźbnym zawostajenstwje so tole bohužel njeda rjec. Tu a tam so w starych nowinach a knihach do 1933 a po 1945 něšto namaka, wšo hromadže pak lědma džešac twórbow. Za mały dwurěčny stawizniski zešiwk muzeja pak by to dosahało.

(Džakuju so stawiznarnej dr. Timej Meškankaj z Lipska wutrobnje za přečelne připóstanje maćizny.)

Pomnik Mjertyna Gryza w Hochozy

„Gryz“ je kóždemu w Hochozach a Drjeno-wje najprjedy geografiske zapřiheće: To je džešac dworow na kromje wsy, hdžež bě nan Mjertyna Gryza po kwasu w lěce 1812 přenje domske natwaril. Pječ synow a dvě džowce je měł. Jedyn bě w lěce 1818 rodzeny Mjertyn. Statok wšak móžeše jenož jedyn namrěć. Tohodla sćeše nan synow na wučerstwo: „Tajki wučer ma so lěpje hač bur. Wón je česćeny muž, a hdyž we wsy rězaja, džě je ta tołsta kołbasa jeho.“

Nadarjeny pozdžiši serbski wučer a kěr-lušer Mjertyn Gryz (1818–1878) je wudał w čišću „12 duchownych kjarližow“ (1864) a 62 kěrlušow w knižkach „Młodym a starym, tužnym a wjasołym“ (1867). W knižkach Jana Bjedricha Tešnarja „80 dolno-serbskich kjarližow“ (1869) je pjec razow

Pomnik Mjertyna Gryza na nawsy w Hochozy

Foto: W. Měškank

Mjertyn Gryz zastupjeny. Škoda, zo njeje so cyłe jeho basniske zawostajenstwo zachowało.

Loni su Hochoscy składnostnje 200. narodnin swojemu krajanej pomnik stajili, kotryž namakamy srjedź wsy, byrnjež Mjertyn Gryz hłownje w Nowej Wsy wučeril. Bohužel je so při zhotowjenju pomnikoweje platy stało misnjenje: Po zdaću bě předloha bjez zmylkw. Tola su drje skomdžili korekturne čitanje w džětarni rjemjeslnika. Kajka to keklja: „Cesna tafla za Mjertyna Gryza“ ma jednaće prawopisnych zmylkw. Njeby wopak było, sej prawjenje tafla žadać.

Wurjadnje radžena bě swjatočnosť dnja 6. oktobra 2018 w Hochozy. Po poswjećenju pomnika zetka so na 60 ludźi ze wsy a wokoliny w žurli kulturneho centruma „Kólasko“. Hochoske žony kazachu na kofej a burski tykanc. Nawjedowacy redaktor delnjoserbskeho tydzenika Nowy Casnik Gregor Wiczorek přednošowaše wo Mjertynu Gryzu. Spěwarki delnjoserbskeho seksteta zanjesechu dvě pěsni, skomponowanej wot Sebastiana Elikowskeho-Winklera na Gryzowej tekstaj. Marja Elikowska-Winklerowa přednjese dvě basni Gryza.

Kóždy zajimc dósta mału čišćanu dwurěčnu brošurku. W nej su wozjewjene žiwjenjopis Mjertyna Gryza, přikłady jeho basnistwa a jeho publikacije, bibliografija, někotre fota, karty, faksimile z cyrkwinskih knihow a dvě rukopisnej basni. Wšitko skutkuje jara awtentisce a wuchowa česćeného serbskeho wučerja před zabyćom.

Werner Měškank

Nowy dwurěčny parament

257. delnjoserbska namša nowšeho časa wotmě so njedzelu, 17. małego rózka, we wosadnym domje w Bórkowach. 71 kemšerjow přichwata na dwurěčnje wuhotowane kemše z wosadnym fararjom Michaelom Heimannom a předsydu Spěchowanskego towaristwa za serbsku rěc w cerkwi, dr. Hartmutom S. Leipnerom. Kěrlušy so wotměnjejo delnjoserbsce a němsce spěwachu z konsekwentnje dwurěčnje wuhotowaneho za tónle džěń čišćaného zešiwka. Jako dalša „pódlanska“ nowosc wužiwaše so přeni raz zeleny parament za klětku, do kotrehož je wušiwany dwurěčny napis „Měr buž z tobu – Friede sei mit dir“.

Parament je předsydstwo Spěchowanske towaristwo za serbsku rěc w cerkwi zhotowić dało. Płatno pochadza z Italskeje, wušiwanje je přewzała firma Duschka z Choćeбуza, kotrejež mějicel je serbskeho pochada. Parament budže so na delnjoserbskich kemšach wužiwać. W přichodnych tydzenjach maja so zelenemu paramentej hišće dalše w druhich liturgiskich barbach a z druhimi dwurěčnymi hronami přidružić. Mysli so tež na to, serbstwu přichilenym wosadam dwurěčne paramenty přewostajić, zo by so ponečim trochu zjawnje widžomnje dwurěčnosť do Božich domow dóstało.

Werner Měškank

Hartmut Leipner na klětce, pyšenej z nowym dwurěčnym paramentom Foto: W. Měškank

„My smy pjerrej cécej burske šli“

Wo poslednich žonach Slepjanskeje wosady, kiž wšědnje w serbskej narodnej drasće chodža

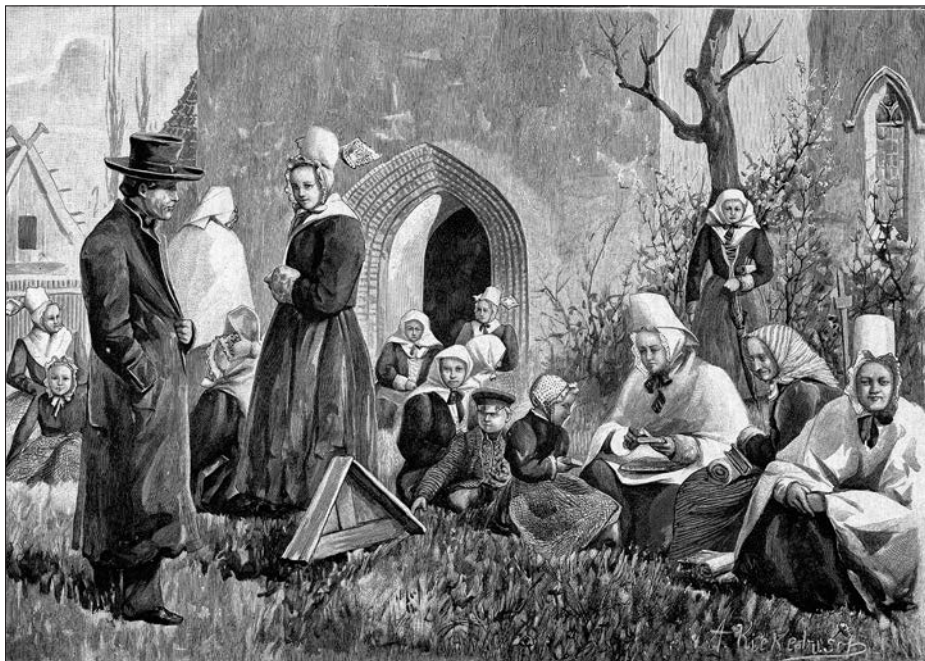
Slepjanska wosada drje sluša k poslednim kónčinam w Europje, hdžež někotre žony hišće wšědnje w serbskej narodnej drasće chodža. Poprawom su wšitke žony, kiž so do Druheje swětoweje wójny w tudyšich wjeskach narodžichu, w narodnej drasće wotrostli. Tež hólcy w přenich žiwjenskich lětach w njej chodžachu.

Tola jako serbsku „narodnu“ swoju drastu ženje wobhladowali njejsu. Drasta je so přeco „burska“ mjenowała. „My smy pjerrej cécej burske šli“, powědaja žony. To bě jeničke pomjenowanje jich zdrasćenja. Hinašej drasće so prosće „bergarska“ (někak hač do lěta 1920), w nowšim času pak „němska“ praješe.

Příčiny wotpołożenja drasty

Wjetšina žonow, kiž so mjez Přenjej a Druhej swětowej wójny narodži, wotpołožili bursku drastu po wuchodženju šule w 1950tych lětach. Příčiny su wšelakore. Tři hłowne příčiny mi žony we wosadnych wsach stajnje zaso w rozmólwach mjenuja:

Sprěnja njewotpowědowaše burska drasta wobrazej moderneje socialistiskeje džělačerki. Tak su so žony w burskej drasće w měsće abo na džěle škrěli a wusměšo-

Wosadni před Slepjanskej cyrkwu do njedźelnišich rańšich kemšow w druhej połojcy 19. lětstotka, rysowanka wot A. Kiekebusch

Fota: priwatne, repro.: archiw PB

Předmjena w Slepjanskej wosadze

Mjena holcow w Slepjanskej wosadze běchu hač do Druheje swětoweje wójny kruće rjadowane:

Přenjorodženu mjenowachu Hanu (Anna), druhu Marju / Maj(k)u (Marie), třecu Lenu (Magdalena) a štwórtu Lizu (Elisabeth).

Pola hólcow njebě rjad cyle tak kruty, tola najhuscíšo rěkach hólcy: Hanzo (Hans), Matij (Matthäus), Kito (Christian) a Juro (Georg).

wali. Tehodla wotpołožichu młode žony swoju drastu, jako do škleńčernjow w Bělej Wodze abo do bliskich brunicowych jamow na džělo chodžachu. Džěla činjachu to zawěsće tež z praktiskich příčin, wšako měješe načasna drasta swoje lěpšiny w modernym wobswěće.

Dalša příčina bursku drastu wotpołožić bě husto žěntwa. Žony powědachu mi, kak jim mužojo přirěčowachu „stare trundle“ wotpołožić. Chcychu rady modernu žonu měć, kiž idealej tehdyšeho časa wotpowědowaše. Nimo teho wšak pochadžachu džělačerjo, kiž so do tudyšich wjeskow wženichu a w škleńčernjach abo w brunicowej jamje džělachu, hustohdy ze wšelakich kónčin NDR a běchu lědma ze serbstwom zwjazane.

Třeca příčina wšak bě pobrachowanje płatow w powójnskim a socialistiskim

času. Njebě lochko płaty a dalše materialije k šiću a zhotowjenju wšelakich džělow drasty dóstać. Wjesne šwalče, kiž běchu drastu šili abo sporjedželi, jedna po druhej zemrěchu. „Wotpołožich drastu dosć pozdže. Hakle w 1970tych lětach jako moja četa zemrě, kiž bě mi ju přeco zwuporjedžała.“ Tak powědaše mi njedawno starša žona z Mułkec.

Tři drastynošerki

Najebać wšěch čězow pak chodžachu tola někotre žony čas žiwjenja burske. Poslednich z tuteje generacije směm bohudžak hišće w našich Slepjanskich wsach dožiwić. Na tři žony, kiž su njedawno zemrěli, chcu tu spominać. Wone su drastu hač do kónca žiwjenja hordže nosyli a su rady serbowali:

Brodycy Hana (Anna Kraink) narodži so w lěće 1926 w Trjebinje. Jeje staršej Hana a Mato Krajnk měještaj ratarstwo. K swójbjje slušeše hišće jeje sotra Maja, kiž bě lochko zbrašena. W Slepjanskej cyrkwi bu wot fararja Mateja Handrika serbsce wukřčena. Po šuli džělaše Brodycy Hana na staršiskim statoku, pozdžišo potom w produrstwje. Jeje nan zemrě hižo w lěće 1958, a tak staraše so wona wo mać a sotru hač k jeju smjerći. Čas žiwjenja wosta Brodycy Hana njewudata. Jara rady slučaše Serbski rozhłós a huscíšo swjećach z njej Bože wotkazanje w serbskej rěči. Wuběrnyje znaješe serbske kěrluše. Hač do kónca bydleše na swojim holanskim statoku, hdžež z drjewom tepješe a ani telefona njeměješe. Dobrowólnje woteńdže Brodycy Hana na Božu prawdu w septembrje ⇒

Knihni wokoło Slepjanskeje drasty, nałožkow a rěče (wuběr)

- Hync Rychtař: Slěpjańska cytanka – LND, 1995
- Hanzo Njepila: W komorce som Pisał – sluchokniha, župa Běla Woda/Niska, 2010
- Daj mi jeno jajko, how maš hobej dvě – Slěpjański spiwnik, Kólesko z.t. 2013
- Juliana Kaulfūrstowa: Płachta pėlna hulicowańkow. Slěpjańska serbsčina w słowje a pismje, 2015
- 1000 slěpjańskich słowow (mały słownick), towarstwje Njepilic dwór a Kólesko z.t., 2016
- Kak Slěpjańska cerkwja swój torm krydła – Slěpjańske ludowe powjesće, Kólesko z.t., 2018
- Gładžarnica (= hotowarnča) – Slěpjańska burska drasta; I. Džěćetka, Kólesko z.t., 2018
- Slěpe jena rjana wjeska! – audio CD, Kólesko z.t., 2018

Kupić móžeja so knihni a cejdeyki w Smolerjec kniharni w Budyšinje abo w Choćebuskej Lodce.

⇒ 2018 z 91 lětami, krótko do teho, zo by do starownje přečahnyć dyrbjała. Wona bu na Trjebinskim kěrchowje pochowana.

Kowaloc Marja (Marie Kowal, mjenowana Hobuzyna) narodži so w lěće 1919 w Brězowce. Jeje staršej Juro a Hana Fabianoc měještaj tam ratarstwo. Zhromadnje ze sotromaj Hanu a Lisu wotrosće w Brězowce. Wot fararja Mateja Handrika bu wukřčena a konfirměrowana. Jeje nan zemře njejpacy w lěće 1933. W lěće 1944 wuda so do Mułkec na ratarja Pawoła Kowala. Dwě dźowce, z kotrymajž wona čas žiwjenja serbowaše, so jimaj narodžištej: Rosemarie a Erika. Najprjedy džěłaše w domjacym ratarstwje a pozdžišo w prodrustwje. Čas žiwjenja horješe so za wšo serbske kaž tež za cyrkej. Serbsku drastu dyrbješe wotpołożić, jako z 98 lětami do

Pawlikoc Hana (1923–2019) z Rownoho

Kowaloc Marja (1919–2018) z Mułkec

Poslednje nošerki serbskeje drasty Slepjanskeje wosady

Slepo:	Krawcoc Hana (Anna Krautz)	* 1911	† 1989
	Domuloc Hana (Anna Domula)	* 1906	† 1993
	Nakońcoc Hana (Anna Nakonz)	* 1912	† 1998
Džěwin:	Šoćic Liza (Elisabeth Zech)	* 1920	† 2007
Brězowka:	Zeisigoc Marja (Marie Zeißig)	* 1929	† 2017
	Lajdoc Lena (Magdalena Kowal)	* 1925	
	Kowaloc Hana (Anna Kowal)	* 1926	
Trjebin:	Brodycyc Hana (Anna Kraink)	* 1926	† 2018
Miłoraz:	Šnajderoc Hana (Anna Sprejz)	* 1919	
Mułkecy:	Kowaloc Marja (Marie Kowal, Hobuzyna)	* 1919	† 2018
Rowno:	Krawcoc Ema (Emma Krautz)	* 1925	† 2014
	Pawlikoc Hana (Anna Paulik)	* 1923	† 2019
	Kraloc Ema (Emma Krahl)	* 1931	

W Slepjanskej wosadze džensa hišće štyri žony wšědnje w serbskej drasće chodža.

starownje do Běleje Wody přečahny. Kowaloc Marja zemře hody 2018 z 99 lětami a bu na kěrchowje w Džěwinje pochowana.

Pawlikoc Hana (Anna Paulik) narodži so w lěće 1923 w Rownom. Jeje staršej Hajndrich (Heinrich) a Liza (Elisabeth) Domaškoc měještaj tam ratarstwo. Zhromadnje ze swojej sotru Maju w ródnej wsy wotrosće. Serbsce bu wot fararja Mateja Handrika w lěće 1923 wukřčena a wot fararja Gottfrieda Rejslerja w lěće 1937 konfirměrowana. Jeje nan njeje so z Druheje swětoweje wójny nawrócił. W lěće 1948 wuda so na ratarja Alfreda Pawlika z Rownoho. Mandželskimaj narodžištej so dvě džěsći: Gertrud a Walter. Čas žiwjenja džěłaše w domjacym ratarstwje a pozdžišo w prodrustwje. Rady měješe wšo serbske a wopytowaše serbske wosadne popołdnja w Slepom. Čas žiwjenja bydleše w Rownom a nošeše serbsku drastu. Jenož poslednje tři měsacy bydleše w starowni w Jabłońcu a dyrbješe drastu wotpołożić.

Wsy, w kotrychž so Slepjanska drasta nosy

Slepo (Slěpe), Džěwin, Brězowka (Brjezowka), Trjebin (z Trjebinkom), Miłoraz, Mułkecy (Mułkoce), Rowno (Rowne)

W januarje 2019 Pawlikoc Hana z 95 lětami zemře. Pochowana je na Rownjanskim kěrchowje.

Zachowanje tradicije

Hdyž na žiwjenjoběhi wonych třoch žonow hladamy, spóznamy, zo su wšitke čas žiwjenja najprjedy doma w ratarstwje a potom w prodrustwje džěłali. To rěka, zo móžachu w Slepjanskej wosadze wostać a njedyrbjachu do města abo do jamy na džěło jězdzić. Dale napadnje, zo su jich nаноjo zahe zemřeli abo we wójnje wostali. Tak wotrosćechu z maćerjemi a z džědami a wawkami. Serbsčina so pola džěci, kiž jenož z maćerjemi a ze staršej generaciju wotrosćechu, dlěje wobchowa. Je hnujace za mnje, zo směm poslednich swědkow woneje generacije holanskich Serbow(kow) hišće dožiwić a jich naposledk tež ze serbskimi słowami k Božemu měrej přewodzeć.

Hižo wjacore lěta prócuje so towarstwo Kólesko w Slepom, rěč a wědu wokoło serbskeje drasty Slepjanskeje wosady hromadzić a zachować. Zastužbne to přede wzaće, kiž je wšeje česće hódne.

Jadwiga Malinkowa

Brodycyc Hana (1926–2018) z Trjebina

Hłowna zhromadźizna Serbskeho wosadneho zwjazka

Na poslednej soboce januara wotmě so na Michałskej farje po zwučenym wašnju Hłowna zhromadźizna Serbskeho wosadneho zwjazka. Na njej wobdžěli so pjatnaće člonow a hosći z wosom wosadow. Serbski superintendent Jan Malink zahaji wuradźowanje z nutrnošću a počahowaše so w swojich słowach na hrono tyždenja „Zakoń je přez Mójzasa daty, ale hnada a prawda je so stała přez Jezusa Chrystusa“ ze scěnja swjateho Jana na 1. stawje. Mójzas je zakonjedawar, džesać Božich kaznjow je fundament zhromadneho žiwjenja. Hdžež njeje zakonja, so towaršnosť rozpušćuje. Přez Chrystusa pak je nam hnada a prawda data. Předować mamy lubosć, wodawanje, hnadu. Naš nadawk je připowědanie ewangelija w serbskej rěči. Temu njech služi zwjazkowa zhromadźizna.

Loňša džěławosć

Na spočatku předstaji knjeni Fischer z kasojeje centrale hospodarski plan 2019. Wón je wurunany a zaruči wšě trěbne wudawki za naše džěło. Po tym poda předsyda rozprawy wo loňšej džěławosći. Swjećachmy 21 serbskich kemšow (Budyšin, Poršicy, Budyšink, Hodžij, Rakecy) a wjacore dwurěčne kemše. Do zjawnosće skutkujaja mjez druhim zetkanja Bjesadow, časopis Pomhaj Bóh, wusyłanja w Serbskim rozhłosu, Serbski ewangelski cyrkwinski dzeń a swójbny kónc tyždenja w Hainewalde. Loni wopytachu zastupjerjo Serbskeho wosadneho zwjazka biskopa dr. Carstena Rentzinga w Drježdžanach. Wón přilubi swoje wobdželenje na sobotnišim zarjadowanju lětušeho cyrkwinskeho dnja 15. a 16. junija w Budyšinje. Tam změje přednošk wo ludže a domiznje z bibliskeho wida.

Naš hósć Hartmut Leipner skedźbni na spomóžne skutkowanje Zhorjelskeho generalneho superintendenta Martina Herche, kotrehož su loni na wuměnk rozžoňowali, na dobro delnjoserbskich křesćanow. Džak jeho zrozumjenju za situaciju w Delnjeju Łužicy je so poradziło skónčnje etati-

Zhromadźizna wosadneho zwjazka na Michałskej farje

Foto: M. Wirth

zowane městno delnjoserbskeho duchowneho zarjadować.

Měrcin Wirth rozprawješe wo financowanju časopisa Pomhaj Bóh. Wudawanje zaruča přiražce Založby za serbski lud a Sakskeje krajneje cyrkweje kaž tež abonentski pjenjz a dary.

Skrótka so přitomni tež wo mjezsobnym počahu mjez Domowinu a Serbskim sejmom wuměnichu. Wobžarowachu, zo Serbja z jednym hłosom njewustupuja a zo Domowina swoju bazu pozhubja, sejm pak žanu nima. Je trjeba so mjez sobu dorozumić a dojednać.

Předewzaća za lěto 2019

Nimo syły zwučenych terminow budu lětsa někotre wusahowace zarjadowanja. Hižo 2. februara wotměje so w Hodžiju džěłarnička serbskich Bjesadow. Serbski ewangelski kónc tyždenja přepoži so na kónc apryla. W tym času maja wšitke zwjazkowe kraje jutrowne prózdny, tak za móža tež swójby, kiž bydlu zwonka Łužicy, do Hainewalde přijěć. Serbski ewangelski cyrkwinski dzeń wotměje so składnostnje 400. rónčnicy založenja Michałskej wosady w Budyšinje. Njedželu

popołdnju směmy so na „Podlěčo“ wjeselić. Tekst je wot Handrija Zejlerja, syna Michałskej wosady. Oratorij předstaji chór Serbskeho gymnazija z orchestrom Serbskeho ludoweho ansambla. Swójbne pućowanje a dworowy swjedžen we Wuježku budžetaj 7. septembra. Hłowna zhromadźizna Serbskeho ewangelskeho towarstwa wotměje so na reformaciskim dnju w Hodžiju. Tam chcemy tež na lětuše 200. narodniny Jaroměra Hendricha Imiša spominać.

Wo perspektiwje serbskeho ewangelskeho žiwjenja

Loni je so w Němskej rewizija kemšacych čitanjow postajila. Něhdže třecina čitanjow je nowa. Nětko mamy tež my serbske teksty kaž Lekcionar a Hesła přehladać a skorigować. Wo konkretnym puću budže předsydstwo wuradźować. Wulka pomoc budže wotpisk Swjateho pisma, kotryž je Hanka Tarankowa hižo před lětami zdokonyla. Serbski superintendent so jej za to wutrobne podžakowa kaž tež za jeje dołholětne sobudžěło w Serbskim wosadnym zwjazku, kotrež wona nětko zložila. Na jeje městno wuzwolichu přitomni jednohłósnje Měrcina Taranka z Budestec.

W Budyšinje je předwidžane wšitke tři ewangelsko-lutherske wosady do jedneho wosadneho zwjazka zjednočić. W tutym zwisku ma so tež po městna duchowneho zalutować. Dokelž je wotwidžec, zo Serbski superintendent w blišim času na wuměnk woteńdže, žadaše sej zwjazkowa zhromadźizna jednohłósnje, zo ma so potom jeho městno znowa wobsadzić. Wuhlady su dobre. Mato Krygař namjetowaše wutworić džěłowu skupinu, kiž zběra ideje za přichodne džěło wosadneho zwjazka. Přitomni wobzamknjachu, zo ma so předsydstwo ze zestajenjom tajkeje skupiny zaběrać.

Da-li Bóh, so zwjazkowa zhromadźizna za lěto znowa na wunošne wuradźowanje zetka.

Marka Maćijowa

Za serbske poskitki w nakromnych kónčinach

Swoje přenje zetkanje w nowym lěće měješe 9. februara w Budyskej Röhrscheidtovej bašće Serbske rozmołwne koło Budyški kraj. Koło ma zaměr serbske žiwjenje w nimale přeněmčenych kónčinach wožiwić a nowe serbske rěčne rummy stworić. Hladajo na aktualnu narodnu situaciju su nowe formy a puće trěbne, serbstwo znowa we wědomju zjawnosće zakótwić a sylnišu prezencu pokazać.

W minjenym lěće so hižo přenje ideje zwoprawdźichu. Na rejomansku džěłarnič-

ku ze skupinu Serbska reja w Röhrscheidtovej bašće bě 70 ludźi přišlo. A tež swójbne pućowanje w Malešecach, organizowane hromadže z Rěčnym centrumom Witaj, bě derje wopytane. Tematiske pućowanja su tež za lětsa planowane. Nimo toho je planowane w nazymje serbsku kermušu w Bukecach abo Malešecach přewjesć.

Koło skutkuje nadkonfesionelnje, je nadstronske a wšitkim přistupne, kotřiž chcedža so aktiwne za serbske žiwjenje

zasadźeć. Wobdžělnicy februarskeho zetkanja přińdžechu mjez druhim z Barta, Budestec, Hrubjelčic, Rakec, Wuježka a z města. Kóždy móže swoje přeća a mysle do prihotow zaprijěć. Nimo toho ma so při tym tež na zhromadne džěło z druhimi towarstwami kaž na přikład z nowym towarstwom Škit Budyšin a ze Serbskim ewangelskim towarstwom kaž tež ze serbskimi institucijami hladać. Hižo wobstejace poskitki maja so sobu do džěła zaprijěć.

Mato Krygař

Knihy wo serbskim ewangelskim duchownstwuje předstajena

W Lessingowym muzeju w Kamjencu předstaji dr. Friedrich Pollack srjedu, 13. februara, swoju disertaciju „Kirche – Sprache – Nation. Eine Kollektivbiografie der sorbischen evangelischen Geistlichkeit in der frühneuzeitlichen Oberlausitz“. Awtor, kiž sam z Kamjenca pochadźa, je z lěta 2011 wědomostny sobudźělačer Serbskeho instituta a wot lońšeho nawoda tamnišeho wotrjada za kulturne wědomosće. Jeho disertacija, kotruž bě w lěće 2017 na Lipsčanskej uniwersite wuspěšnje zakitował, je kónc zašeho lěta w rjedže Spisow Serbskeho instituta w Ludowym nakładnistwje Domowina wušła. Zarjadowanje wotmě so w Kamjencu we wobłuku 52. Lessingowych dnjow. Něhdže 30 připoslucharjow bě přeprošenje slědowało a sluchaše z wulkim zajimom wuwjedženjam awtora, kiž bě so mnohe lěta intensiwnje z temu zaběrał, hoberske mnóstwo žiwjenjeběhow serbskich duchownych zezběrał a při tym tež tójšto noweho materiala wotkrył.

Młody wědomostnik wopisuje w swojej knize na detailěrowane wašnje wuwice serbskeho ewangelskeho duchownstwa wot reformacije hač do spočatka narodneho wozrodženja. Tute hodži so do třoch etapow, kiž do so přeńdu, zapřijeć. Na wutworjenje cyrkwinskih strukturow w 16. lětotku slědowaše intensiwna zaběra z rě-

Dr. Friedrich Pollack na předstajenju knihi w Kamjencu

Foto: R. Pleul

ču w 17. lětotku. Tak nastachu mnohe přeložki kaž tež přenje rěčespytnje studije. Z tuteho rěčneho prócowanja wuroščechu potom we 18. lětotku přenje narodne wuprajenja a swědčenja serbskich duchownych.

Dr. Pollack předstaji ewangelske duchownstwo w běhu wječorka jako lokalnu so wuwiwacu narodnu elitu, kotraž hraje-

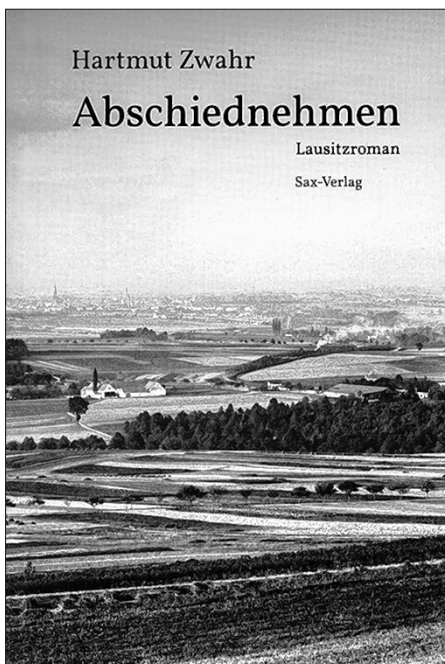
še při kodifikaciji serbsčiny kaž tež při wutworjenju narodneho wědomja centralnu rólu. Na wušikne wašnje poradži so jemu w přednošku kaž tež w knize wid na cyłk serbskich ewangelskich duchownych w zažnym nowowěku z wosudami jednotliwych fararjow splesć a z tym přeswědčiwu wotraz wo serbskich stawiznach rysować.

Lubina Malinkowa

Łužiska panorama w awtobiografiskej knize

Loni nazymu je w Markkleebergskim nakładnistwje Sax-Verlag roman „So rozžohnować“ (Abschiednehmen) wot Hartmuta Zwahra (* 1936) wušoł. Rodźeny w Budyšinje, bydli a skutkuje wón hižo lětdžesatki w Lipsku. W Serbach je předešlým jako historikar znaty. Wón je biografiju Arnošta Barta-Brězyncanskeho napsał, bě sobuawtor 2. zwjazka „Stawiznow Serbow“ a je w zběrniku „Meine Landsleute“ hłosy Němcow wo Serbach a wo Łužicy wudał. Wosebje w pomjatk wostał je mi jeho mudry nastawk wo zachowanju Serbstwa „Die Sorben. Ihre neuere Geschichte vergleichend betrachtet“ z lěta 2003.

Knihy „So rozžohnować“ je awtobiografisce zapoložena. Předewšěm pak powěda awtor wo njeličomnych dóntach w přenjej počojcy 20. lětotka, kiž so kołowokoło hólca Johannes a pletu. W mnóstwje mozaikowych kamuškow so poněčim šěroke swójbne stawizny z někotrymi serbskimi nitkami před čitarjom wukristalizuja. Wone sahaja ze wsow Hornjeho kraja hač dele do Budyšina. Přenja swětowa wójna, inflacija, hospodarska kriza, Druha swětowa wójna, čekancy, jatba, nowy čas – to wšo so w swójbach špiheluje. Gustav, kiž je w Přenjej swětowej wójnje wóčko zhubił

a pozdžišo ze svojim młynom zbankrotował. Hedwig ze swojej prócu wo skót a domjacnosć. Edith, kiž na swojeho muža čaka. Georg, kiž je wojak wot 1939 a so hakle 1950 z jatby wróci. Christiane, kiž dožiwi w Budyšinje boje na kóncu wójny.

Grete Schattel, kiž nawjeduje ewangelsku pěstowarnju. A přeco zaso Johannes, kotrehož na wyšej šuli njepřiwozmu, dokelž je wopačneho jowpřinědženja. Je čezko, přehlad wobchować. A awtor drje tež z wotpohladom wo jednore linearne powědanje rodźił njeje. Hakle cyle na kóncu so před nutrkownym wóčkom čitarja dožiwenja, epizody a podawki, wosoby a městna do šěrokeje panoramy zjednoća. Tajku panoramu pokazuje tež titulny wobraz, historiske foto Oscara Meistersa z pohladom přez hona a pola wokoło Džěžnikow na daloki Budyšin.

Někotre městna w knize su mi wosebje w pomjatk wostali: přeco zaso čakanje na nawrót muži, dračina wo wšedne přežiwjenje, bydlenka nuza po wójnje a wukublanje na bibliotekskeho technikarja w Budyšinje, hdžež zeznaje Johannes dr. Wjacławka, knježnu Ulbrichca a noweho šefa Ericha Lodneho. Dalši žiwjenski puć wjedže jeho na fachowu šulu do Lipska. Ale to je potom hižo nowa stawizna, kotruž powěda Hartmut Zwahr w připowědženym dalším dźělu „Lipsk. Studentski roman“.

Marka Maćijowa

Hartmut Zwahr: Abschiednehmen. Lausitzroman, 2018, 412 str., 19,80

Zwony z dwurěčnym hodownym poselstwom

Na serbskich slědach po Budyskej Michalskej wosadze (3)

W lěće 1619 založi město Budyšín Michalsku wosadu za ewangelskich Serbow wokolnych wsow. Hač do lěta 1836 bě cyrkwinske žiwjenje w njej ryzy serbske, z teho časa je dwurěčne. Składnostnje lětušeho 400lětneho wosadneho jubileja chcemy so rozhladować za serbskimi slědami w Michalskej cyrkwi a wosadze.

Zwón z lěta 1666

Wo přních zwonach, kiž su do založenja Michalskej wosady na cyrkwinej wěži wisali, je mało znate. Dokładniše informacije předleža hakle z časa po Tricecílětněj wójnje. Z woporom tuteje wójny sta so tež město Budyšín, kotraž so w lěće 1634 z wulkeho džela wotpali. Jako běchu najhórše wójske sčěhi přewinjene, postara so měšćanska rada wo nowy zwón za Michalsku cyrkej. W lěće 1666 da jón w Drježdžanach leć ze sčěhowacym němskim napisom: „E. E. HW. Rath dieser Stadt Budissin liess mich Gott zu Ehren, der evangelischen wendischen Gemeinde bei der Kirche S. Michaelis zum Besten giessen durch Andreas Herold in Dresden Anno MDCLXVI.“

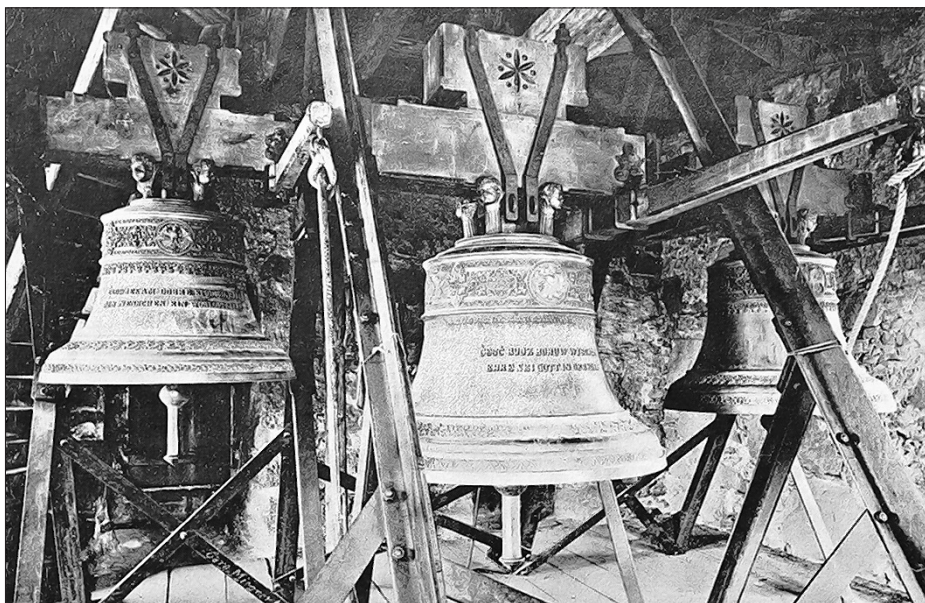
Zwón bě potajkim wuraznje wěnowany „der evangelischen wendischen Gemeinde“. Dalokož je dotal znate, jedna so při tym wo scyła přěni napis na materielnym

Napis na zwonje z lěta 1929

Najmlódši Michalski zwón na dnju poswěćenja 5. julija 2007
Foće: T. Malinkowa

Prěnje dwurěčne zwony Michalskej wosady z lěta 1892 stachu so 1917 (wulki a srjedźny) a 1942 (mały) z woporom swětoweju wójnow.
Repro: J. Maćij

objekće, na kotrymž so na serbskosć pokaža. Bohužel so tutón wurjadny pomnik serbskich kulturnych stawiznow njeje zdžerzał.

Dlěje hač poldra lětstotka zwón jako jenički Michalskej cyrkwy swoju službu wukonješe. 1819 měješe česć, 200lětny wosadny jubilej z cyłohodźinskim zwonjenjom zahajić a zakónčić. Hakle w lěće 1829 dósta cyrkej tři zwony. Wjetšej sej Michalska wot Pětrovskej wosady kupi; wonej pochadžeštej z Pětrovskej cyrkwy, buštej 1663 latej a měještej lačonske a němske napisy. K tutymaj trjebanymaj zwonomaj da sej wosada wot Gruhlec zwonilijernej w Małym Wjelkowje nowy mały zwón z němskim napisom leć. Prawdžepodobnje tehdy zwón z lěta 1666 za zdobyće materiala rozeškrěchu.

Prěnje dwurěčne zwony w lěće 1892

Tři 1829 připrawjene zwony služachu wosadze hač do lěta 1892. Tehdy bu cyrkej pod nawodom fararja Kalicha přezčytnje wobnowjena a znowa wuhotowana. Zdobom dósta tři nowe zwony, wo což běchu so postarali a hłowny džěl wudawkow zapłaćili džěci prjedawšeho wosadneho fararja Ernsta Bohuwěra Jakuba, wosebje farar Jurij Jakob z Njeswaćidla.

Nowe zwony dóstachu serbsko-němske napisy ze słowami hodowneho poselstwa. Na wulkim steješe: „Česć budź Bohu w wysokosci / Ehre sei Gott in der Höhe“, na srjedźnym „Měr na zemi / Friede auf Erden“ a na małym „Čłowjekam dobre spodobanje / und den Menschen ein Wohlgefallen“. Zwony lachu so w lijerni Theodora Wernera w Małym Wjelkowje a so 14. sep-

tembra 1892 poswjećichu. Zhromadnje tute tři zwony jenož běrtlk lětstotka wosadze služachu. Wjetšej zwonaj staštej so 1917 z woporom Prěnjeje, mały zwón pak sta so 1942 z woporom Druheje swětoweje wójny.

Dalše dwurěčne zwony z lět 1929, 1991 a 2007

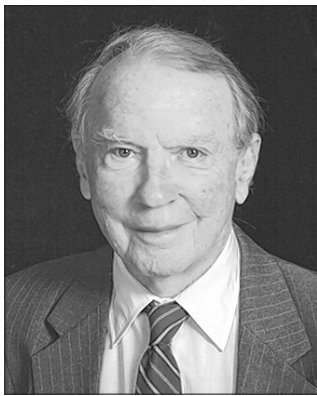
Wšitke zwony, kiž so w dalšich lětach za Michalsku cyrkej lachu, dóstachu samsne napisy hodowneho poselstwa kaž zwony z lěta 1892. Hižo 1919 so jedyn zwón we Wróclawju liješe, kiž pak měješe najskerje jenož němski napis a so 1929 zaso rozeškrě. Dalšej liještej so 1929 w Apolda a měještej zaso serbsko-němske napisy. Z njeju dyrbyeše so wjetši zwón 1942 za wójske potreby wotedać, mjeńši pak je so do džzensnišeho zdžerzał. Ze swojim poselstwom „Friede auf Erden / Měr na zemi“ bě wón jenički, kotryž je hody 1945 w Budyšínje zwonil. Džensa ma wón čestne městno w małym wustajenišću we łódži Michalskej cyrkwy.

Poł lětstotka dyrbyeše so Michalska wosada z tutym jednym zwonom spokojić. Hakle po politiskim přewróće bě možno, sej zaso kompletne zwonjenje wobstarać. 1991 so w lijerni Mark w Brockscheid tři nowe zwony lachu, kiž so 29. měrc 1992 poswjećichu. Srjedźny z nich wšak so hižo 2007 pukny a so tehoda z nowym zwonem ze samsneje lijernje naruna.

Wot lěta 1892 steji na Michalskich zwonach napisane hodowne poselstwo w němskej a serbskej rěči. Njeh zwony, hdyžkuli zaklinča, wšón kraj z hodownym poselstwom žohnuja. **Trudla Malinkowa**

Přecel Serbow dr. Joseph Wilson †

Zapozdžena dórídže z Texasa powěsć do Łužicy, zo je 21. julija 2018 we Winchesteru pola Serbina zemrěł přecel Serbow dr. Joseph Wilson. 11. oktobra 1928 w Houstonje rodženy bě wot lěta 1954 do 1998 germanist na Rice University w ródny mjesće. Ze Serbami w Texasu zezna so přez swoju mandželsku Adele Herbrich, kotraž pochadžeše ze serbskeje ratarskeje swójby z Winchestera. Zajimuj so za rěč a stawizny małego słowjanskeho luda, přiswoji sej wón zakłady serbsčiny.

Dr. Joseph Wilson Foto: prywatne

W 1980tych lětach započa wo serbskich předmjetach slědźić. Tak wozjewi nastawk wo serbskimaj narownymaj kamjenjomaj w Texasu kaž tež wo dženikomaj wupučarjow lěta 1854 na płachtaku „Ben Nevis“. Wón wopisa dwójnu asimilaciju texaskich Serbow najprjedy k němskej a potom k jendželskej rěči kaž tež něčiče žiwjenje potomnikow Serbow w Texasu. Wjele lět wěnowaše so přeložowanju němce wjedženych Serbskich cyrkwinskih knihow do jendželsčiny. Křćeńske a konfir-

maciske registry wuda Serbska wosada jako knihi, kotraž služa džensa zajimcam jako zakład za swójske slědženja. Přeloži tež žiwjenjeběhi zemrětych wosadnych, kotraž bě farar Jan Kilian w přěnik lětach serbsce napisał a k wopomnjeću na kemšach přednješ.

Swój wuměnk přežiwi Joseph Wilson z mandželskej a swójbu syna na jeje ródnej farmje we Winchesteru. Tam namaka loni 3. awgusta swój posledni wotpočink. Wo njeho žaruja wudowa, štyri džěci, wosom wnučki a wosom prawnučki. Po jeho přecu prošachu zawostajeni město kwětkow na row wo pjenježne dary za serbske towarstwo w Texasu, luthersku wosadu we Winchesteru abo dobroćelske skutki.

Člon předsydstwa serbskeho towarstwa w Texasu George Boerger praji wo zemrětych: „Dr. Wilson bě jedyn z wusahowacych pioněrow slědženja za našimi serbskimi prjedownikami. Wón drje wjac mjez nami njeje, jeho džěto pak budže nas wšěch přetrač.“

Trudla Malinkowa

Z předsydstwa Serbskeho ewangeliskeho towarstwa

Dnja 30. januara zeńdže so předsydstwo SET na swoje přenje lětuše wuradžowanje w towarstwowej stwě w Budyskim Serbskim domje. Wobjednachu so wotběh džěłarnički serbskich Bjesadow spočatk februara w Hodžiju kaž tež program lětušeho Serbskeho ewangeliskeho cyrkwinskeho dnja.

Cyrkwinski dzeń wotměje so 15. a 16. junija w Michalskej cyrkwi w Budyšinje. Za sobotniše zarjadowanje je sakski krajny biskop Carsten Rentzing jako referent prošeny. Tema jeho referata budže „Ludnosć a domizna w swětle Swjateho pisma“. Za njedzelu popołdnu je předwidžany koncert chóra Serbskeho gymnazija z přewodom orchestra Serbskeho ludoweho ansambla. Zaklinči oratorij „Podlěćo“ Korle Awgusta Kocora na słowa Handrija Zejlerja, kotryž bě jako rodženy Stonoborščan syn Budyskeje Michalskeje wosady. Dokelž je so w ewangeliskej cyrkwi porjad bibliskich čitanjow za kemše změnił, so wo tym přemysluje, tež lekcio-nar za serbske Bože služby znowa wudač.

Přichodne wuradžowanje předsydstwa budže srjedu, 10. apryla, w Serbskim domje w Budyšinje.

Měrćin Wirth

Šicha tragedija na městnje?

Zjawny list Spěchowańskego towaristwa za serbsku rěč w cerkwi z. t.

Wót university w Lipsku pśedpołożona ewaluaciska rozpšawa (2017) k stawoju serbskorěcnych pórucenjow na primarnem schójženku w Kraju Bramborska pokazujo na aktualnje wjelgin problematiske połoženje rěcneho pśěrdnjnja w šulach. Až doněta pak njejo dojšło k wěcownej analize toś teje rozpšawy, ale su se pytali winowate za generelne njedostatki w systemje. Spěchowańske towaristwo za serbsku rěč w cerkwi z. t. njejo wobjadne z tym, až se luže, kenž se k serbskemu wuznawaju, pśimaju wósobinski abo w socialnych medijach zjawnje, njezakšyše resp. subtilnje.

Zo wó konstruktiwnu analizu połoženja a wó rozwězanja gódne za pśichod. Wšykne wobžěloně słušaju za jedno blido! Pominamy se wěcownu a na zaměry orientěrowanu diskusiju wó ewaluaciji. Pši tom wizi my slědujuce šězyšća:

- respektěrowanje a kšute dožaržanje wót wustawy šćitanego pšawa kuždego jadnotliwca na nawuknjenje serbskeje

rěcy mimo organizatoriskich zadorow, póstajenja wuknikojkich licbow a kupkowych wjelikosćow,

- kazniske rozšyrjenje pórucenjow za wucbu serbskeje rěcy,
- wukubłanje ceptařkow a ceptarjow direktnje w Kraju Bramborska, w dosega jucej licbje a z wusokeju wuwucowańskeju kwalifikaciju,

- wóstajaš se póstajenja wuknikojkich licbow a kupkowych wjelikosćow,

- etablěrowanje modeloweje šule, žož se trajne koncepty za nawuknjenje indigeneje rěcy zwopšawdniju,

- zawježenje moderneje didaktiki za wucbny zaměr pśiswójš se rěcnu kompetencu a zamóžnosć k dialogoju/k diskursoju,

- twórjenje pśigódnych pódpěrowańskich systemow za ceptařki a ceptarjow serbskeje rěcy ze statkownymi a transparentnymi spěchowańskimi napšawami a pówabkami,

- natwar strukturow, kenž w zwenkašulskich wobcerkach nałožowanje serbskeje

rěcy spěchuju a pózbužuju – ze zapšimjenim zrośonego zajma na woplěwanju kulturnych tradicijow,

- wutwórjenje seši serbsčinarjow, aby se woplěwatej interny diskurs a rěcne dokubłanje,

- žeden wupad wucby w serbskej rěcy.

Jo šyroke konsens wó tom, serbske kulturne derbstwo zežaržaš pśiducym generacijam. Serbska rěč jo žywa rěč w Dolnej Łužicy. Wóna jo kšuty wobstatk kultury, literatury, wuměłstwa, woplěwa se na namšach a jo žywa w nałogach a we familijach. Wóna dajo regionoju mě a charakter. Ale wóna jo teke jedna z nejwěcej wobgrozonych europskich rěcnow. Wuknjenje rěcy w šuli jo notne wuměnenje za jeje zdžaržanje. Serbska rěč jo žrědło a bytostne žywe znamje regiona, słuša do wšyknych žywieńskich wobcerkow atraktiwneje, demokratiskeje a samopóstajoneje Łužyce a jo togodla trjeba zmócnjonego zjawneho pšipóznaša.

w januarje 2019

pśedsedarstwo Spěchowańskego towaristwa za serbsku rěč w cerkwi z. t.

Powěšće

Köln. Ličba kemšerjow w Němskej dale woteběra. Po přepytowanjach Instituta němskeho hospodarstwa w Kölnje chodźi mjenje hač běrtlk křesćanow prawidłownje kemši. W léće 2015 poda jenož 22 procentow naprašowaných, zo kóždy tydzeń abo kóždy měsac kemši chodźi. W léće 1990 bě jich hišće 30 procentow, potajkim nimale kóždy třeći.

Załom. Přeni dzeń noweho lěta zadobychu so paduši do ewangelskeje cyrkwy w Załomju. Pokradnychu z njeje keyboard a dalšu techniku, kotraž pódla wołtarja steješe. Dohromady je rubizna něhdže 3 000 eurow hódna.

Drježdžany. Nowy prezident krajnocyrkwinskeho zarjada sakskeje krajneje cyrkwy budže Hans-Peter Vollbach. 47lětneho Braunschweigskeho krajnocyrkwinskeho radu wuzwoli krajna synoda w Drježdžanach kónc januara. Vollbach je jurist a pochadza ze Sakskeje. W awgusće nastupi wón naslědnistwo dotalnego prezidenta Johanna Kimme, kotryž so na wuměnk poda.

Budyšin. Na swojim posedženju 1. februara wuzwolichu synodalajo Budyskeje wokrjesneje synody z 45 hłosami Tilmanna Poppa za noweho superintendenta cyrkwinskeho wobwoda Budyšin-Kamjenc. Napřećiwny kandidat farar dr. Sebastian Schurig z Dippoldiswalde-Schmiedeberga dósta 29 hłosow. 52lětny Tilmann Popp je tuchwilu farar studentskeje wosady w Drježdžanach, před tym bě farar w Stołpinje. Wón nastupi naslědnistwo Wernera Walts-gotta, kotryž so 1. junija na wuměnk poda.

Budyšin. Wosebitu hodžinu nabožiny dožiwi chu šulerjo 5. lětnika Serbskeho gymnazija spočatk februara. Serbski superintendent Jan Malink předstaji jim ewangelskich Serbow. Wuchadžejo ze swojbných stawiznow pokaza na žiwe serbske wosadne tradicije w Hornjej a Delnej lužicy.

Wulke Zdžary. Džěłowy kruh Wojerowskich wosadnych pod nawodom fararja Heinricha Kocha přihotuje Serbski domizniski dzeń, kotryž so lětsa 23. junija we Wulkich Zdžarach wotměje. Kemše změje sup. Jan Malink zhromadnje z predikantom Manfredom Hermašom. Po swjedženskim čahu budže wobjed we wjesnej korčmje. Na Krabatowym wudworju so dzeń zakónči. Tamniše Krabatowe towarstwo wuhotowanje swjedženja sylnje podpěruje.

Budyšin. Serbske wolerske zjednoćenstwo nastupi w meji ze swojskimi kandidatami za nowy sejmik Budyskeho wokrjesa. Tole wobzamknjachu na zhromadźiznje 19. februara w Pančicach-Kukowje. Za wólbny wokrjes 12 (k njemu słušeja mjez druhim Łaz, Ralbicy-Róžant, Chrósćicy, Worklecy, Kulow) kandiduje na druhim městnje farar n.w. Handrij Blumenstein z Budyšina. Za wokrjes 3 (mjez druhim Bukecy, Kubšicy, Budestecy) je přeni kandidat předsyda SET Mato Krygar z Wuježka a druhij Lucijan Kaulfürst z Budyšina.

Zbožopřeća

Swoje 50. narodniny woswjećitaj dnja 15. měrc knjez **Mato Krygar** a dnja 19. měrc knjenu **Janina Krygarjowa** we Wuježku pod Čornobohom. Gratulujemy jubilaromaj wutrobnje a přejemy jimaj bohate Bože žohnowanje.

Dary

W januaru je so darilo za Pomhaj Bóh dwójce 50 eurow, 42 eurow, dwójce 22 eurow a 10 eurow. Bóh žohnuj dary a darićelow.

Spominamy

Před 200 lětami, 28. měrc 1819, narodži so w čěskich Chwalkowicach farar **Jozef Kordina**. Po pochadze katolik studowaše na měšnikim seminarje w Hradecu Královym a bě wot 1843 kapłan w Jičínje a Novej Pace. 1852 wopušći domiznu, přestupi do ewangelskeje cyrkwy a rozsudži so za skutkowanje w Serbach. Wot 1854 bě duchowny we Wojerowach a wot 1861 w Minakale. Antikatolske nastajenje, kotraž bě sej z Čech sobu přiwjezł, jeho pohnu, na mjezy k Radworskej wosadze natwarić ewangelsku cyrkej we Łupoji. 1879 poswjećeny Boži dom hač do swojeje smjerće z Minakala sem sobu zastarowaše. Bě člon Maćicy Serbskeje a wuda někotre serbske nabožne spisy. Jeho dźowki Bohumila (Mila), Hilža a Marka wustupowachu jako solistki na serbskich spěwanskich swjedženjach. Jozef Kordina zemř 1888. Jeho žiwjenje rysowaše Johannes Renatus 1895 w romanje „Johannes Pranka. Eine Geschichte aus der Mitte des neunzehnten Jahrhunderts“. W Minakale dopomina na njeho do cyrkwineje murje zasadžena narowna tafla. T.M.

Přeprašujemy

03.03. Estomih

10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (sup. Malink)

06.03. srjeda

19.00 Bjesada w Hodžiju na kantoraće

10.03. Invokavit

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (farar Rummel)

13.03. srjeda

19.00 Bjesada w Rakecach w farskej bróžni

17.03. Reminiscere

08.30 kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (sup. Malink)

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (farar Rummel)

09.30 namša w Serbskej cerkwi w Grodku (farar Hupac)

21.03. štwórtk

18.30 Bjesada w Bukecach na farje

24.03. Okuli

12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (sup. Malink)

30.03. sobota

14.30 wosadne popoždnyje w Bukecach (sup. Malink)

31.03. Laetare

10.00 dwójorecna namša w Janšojcach (předstajenje H. Leipnera ako lektor)

14.00 wosadne popoždnyje w Slepom (fararka Malinkowa)

07.04. Judika

10.00 kemše w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (sup. Malink)

11.00 dwójorecna namša w Gołbinje

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawaćelej: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z.t., Privatny puć/Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamolwita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591 600711, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)
Čiść: Lessingowa čišćernja, Kamjenc
Vertriebskennzeichen: 2 B 13145 E
Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625

Abonement a dary: Serbske ewangelske towarstwo, Kreissparkasse Bautzen
IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLADES1BAT
Pomhaj Bóh wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Załožby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiražki z dawkowych srědkow na zakładze hospodarskich planow, wobzamknjenych wot zapósłancow Zwjazkowneho sejma Němskeje, Krajneho sejma Braniborskeje a Sakskeho krajneho sejma. Lětny abonement plaći 8 eurow.